

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

TADQIQOTLAR

ILM-FAN

TEKNOLOGIYALAR

ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR NAZARIYASI

ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

2025

Google Scholar

zenodo

Andijan, Uzbekistan

+998335668868

<https://innoworld.net>

« ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR
NAZARIYASI » NOMLI ILMIY, MASOFAVIY, ONLAYN
KONFERENSIYASI TO'PLAMI

2-JILD 4-SON

Konferensiya to'plami va tezislari quyidagi xalqaro
ilmiy bazalarda indexlanadi

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2025

**« ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR NAZARIYASI » NOMLI
ILMIY, MASOFAVIY, ONLAYN KONFERENSIYASI**

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENTINING 2020 YIL 2-MART KUNGI «ILM, MA'RIFAT VA RAQAMLI IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH YILI»DA AMALGA OSHIRISHGA OID DAVLAT DASTURI TO'G'RISIDA»GI FARMONIDA KO'ZDA TUTILGAN VAZIFALARNI IJROSINI TA'MINLASH MAQSADIDA «INNOVATIVE WORLD» MCHJ TOMONIDAN TA'SIS ETILGAN «ORIENTAL JOURNAL ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY JOURNAL (OJAMR)» ILMIY-USLUBIY JURNALINING (O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENTI ADMINISTRATSIYASI HUZURIDAGI AXBOROT VA OMMAVIY KOMMUNIKASIYALARNI RIVOJLANTIRISH AGENTLIGINING 138572-SONLI GUVOHNOMA HAMDA ISSN 3030-3079) "ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR NAZARIYASI" NOMLI ILMIY, MASOFAVIY RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY ONLINE KONFERENSIYASINI E'LON QILADI.

KONFERENSIYA TO'PLAMI ZENODO, OPEN AIRE, OPEN ACCESS VA INTERNET ARCHIVE BAZALARIDA INDEKSLANADI. KONFERENSIYA TO'PLAMIGA DOI RAQAMI BERILADI.

KONFERENSIYA TO'PLAMIGA QUYIDAGI YO'NALISHLAR BO'YICHA MAQOLALAR QABUL QILADI:

1. ANIQ FANLAR
2. TABIIY FANLAR
3. TEXNIKA FANLARI
4. PEDAGOGIKA FANLARI
5. IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLAR
6. TIBBIYOT FANLARI
7. IQTISOD FANLARI
8. QISHLOQ XO'JALIGI FANLARI

ESLATMA! KONFERENSIYA MATERIALLARI TO'PLAMIGA KIRITILGAN MAQOLALARDAGI RAQAMLAR, MA'LUMOTLAR HAQQONIYLIGIGA VA KELTIRILGAN IQTIBOSLAR TO'G'RILIGIGA MUALLIFLAR SHAXSAN JAVOBGARDIRLAR.

Boshlang'ich sinf ona tili fanidan kompetensiyaviy yondashuv asosidagi o'quv dasturi, darslik, multimedia ilovalari metodik qo'llanmalar tahlili

Abdullayeva Madina

Andijon davlat pedagogika institutining mustaqil tadqiqotchisi

Har bir sohada yuksalishlar bo'layotgan ushbu davrda ta'lim tizimida ham yangiliklar bisyor. Yillar davomida qo'llanilib kelayotgan samaradorligi yuqori bo'lmagan an'anaviy ta'lim tizimi yangi ilg'or texnologiyalar asosida tashkil qilinadigan ta'lim modeliga bosqichma-bosqich o'zgartirmoqda. Bunda bir nechta rivojlangan, xususan, ta'lim sohasida yuqori o'rinni egallab kelayotgan davlatlar tajribalari o'rganilmoqda va o'z ta'lim tizimimizga moslashtirgan holda tadbiq etilmoqda. Ta'lim tizimining vazifasi insonlarni yaxshi turmush kechirishi uchun ularda yetarli bilim, ko'nikma, malakani hosil qilish edi. Ammo bir necha yillardan beri kompetensiyaviylik ta'lim vazifalarining yana biri sifatida fanga kirib keldi.

Kompetensiyaviylik bu — mavjud bilim, ko'nikma, malakalarni kundalik faoliyatda qo'llay olish qobiliyati. Respublika xalq ta'limi vazirligi Respublika ta'lim markazi tomonidan 2017-yilda qaytadan tahrir qilingan "Umumiy o'rta ta'lim standarti va o'quv dasturi" da kompetensiyalar ikkiga bo'linadi:

1. Fanga oid kompetensiyalar
2. Tayanch kompetensiyalar

Fanga oid kompetensiyalar fan doirasidan kelib chiqib aniqlanadi. Ona tili fani doirasida ko'rib chiqsak, fanga oid kompetensiyalar ikkita ular:

- a) nutqiy kompetensiya (tinglab tushunish, o'qish, yozish, so'zlash)
- b) lingvistik kompetensiya (fonetika, grafika, grammatika, orfoepiya, leksika, orfografiya va uslubiyatga oid)

Tayanch kompetensiyalar barcha fanlar uchun umumiy bo'lib ular quyidagilar:

a) **kommunikativ kompetensiya** – ijtimoiy muhitda ona tili yoki birorta xorijiy tilda o'zaro muloqotga kirisha olishni, muloqot jarayonida muomala madaniyatiga amal qilishni, ijtimoiy moslashuvchanlikni, hamkorlikda jamoada samarali ishlay olish layoqatini shakllantirishni nazarda tutadi.

b) **axborot bilan ishlash kompetensiyasi** – media manbalardan zarur ma'lumotlarni izlab topa olishni, saralashni, qayta ishlashni, ulardan samarali foydalana olishni, ularning havssizligini ta'minlashni, media madaniyatga ega bo'lish layoqatini shakllantirishni nazarda tutadi.

c) **ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi** – jamiyatda yuz berayotgan voqea, hodisa va jarayonlarga daxldorlikni his qilish va ularda faol ishtirok etish, o'zining fuqarolik burch va huquqlarini bilish hamda rioya qilish,

mehnat va fuqorolik munosabatlarida muomala va huquqiy madaniyatga ega bo'lish layoqatini shakllantirishni nazarda tutadi.

d) **o'zini- o'zi rivojlantirish kompetensiyasi** – doimiy ravishda o'zini – o'zi jismoniy, ruhiy, intellektual, ma'naviy kreativ rivojlantirish, komootga intilish, hayot davomida mustaqil o'qib-o'rganish, kognitiv ko'nikmalarni va hayotiy tajribalarni mustaqil ravishda muntazam oshirib borish, o'z hatti-harakatini muqobil baholash va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini egallashni nazarda tutadi.

e) **matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish hamda foydalanish kompetensiyasi** – aniq hisob-kitoblarga asoslangan holda shaxsiy, oilaviy, kasbiy va iqtisodiy rejalarni tuza olish, kundalik faoliyatda turli diagramma, chizma va modellarni o'qiy olish, inson mehnatini yengillashtiradigan, mehnat unumdorligini oshiradigan, qulay shart-sharoitga olib keladigan fan va texnika yangiliklaridan foydalana olish layoqatini shakllantirish nazarda tutadi.

f) **milliy va umummadaniy kompetensiya** – vatanga sadoqatli, insonlarga mehr-oqibatlik hamda umuminsoniy va milliy qadryatlarga e'tiqodli bo'lish, badiiy va san'at asarlarini tushunish, orasta kiyinish, madaniy qoidalarga va sog'lom turmush tarziga amal qilish layoqatini shakllantirishni nazarda tutadi.

Ushbu tayanch kompetensiyalar barcha umum ta'lim fanlari orqali o'quvchilarda shakllantirilib boradi. O'quv metodik majmualarda davlarga bo'lingan holda kompetensiyaviy rivojlanish bosqichlari yoritilib, tartibga solingan.

O'quv metodik majmualar bular- davlat ta'lim standartlari, o'quv reja va dasturlariga muvofiq, didaktik, metodik, pedagogik-psixologik, estetik va gigiyenik talablar asosida ishlab chiqilgan darslik, mashq daftari, o'qituvchi uchun metodik qo'llanma va darslikning multimediali ilovalarini o'z ichiga oladi.

Darslik-davlat ta'lim standartlariga muvofiq o'quv dasturi asosida didaktik, metodik, pedagogik-psixologik, estetik va gigiyenik talablarga javob beradigan, o'quv fanining mavzulari to'liq yoritilgan, uning asoslari mukammal o'zlashtirilishiga qaratilgan, o'quv fanining maqsad va vazifalaridan kelib chiqqan holda ishlab chiqiladigan, nazariy ma'lumotlardan tashqari amaliy-tajriba va sinov mashqlarini qamrab olgan kitob shaklidagi o'quv nashri.

Hozirgi yangi avlod darsliklari o'zaro integratsiyalashgan holda ishlab chiqilgan. Asosiy mavzuga qo'shimcha tarzda yondosh mavzular berib ketiladi. Yondosh mavzular har bir fan yuzasida takrorlangani uchun o'quvchilarda tayanch kompetensiyalarni shakllanish birmuncha

osonlaashadi. Abu Rayhon Beruniy bobomiz ham bejizga “ Bilim qaytarish va takrorlash mevasidir” deb aytmaganlar. Boshlang‘ich sinf ona tili darsligi to‘rt qismlik kitob bo‘lib, har bir chorak uchun ishlab chiqilgan. Darslikda mavzular shunday tartiblanganki, har bir mavzuni o‘quvchi to‘rt yil davomida o‘rganadi. Ya’ni qanday? 1-sinf darsligida berilgan mavzu misol uchun tovushlar mavzusi bo‘lsa, tovushlarning unli va undosh ekanligini, ya’ni, ikki turdaga ajrashini o‘rganadi. 2-sinfda esa, unli tovushlar qanday ekanligini undosh tovushlar va unli tovushlar o‘rtasidagi farqni, undoshlarning jarangli jarangsizga ajratishni, ularning talaffuzi va yozilishini o‘rganadi. 3-4-sinfda bu mavzular yanada murakkablashadi. Shu tariqa o‘quvchilar mavzularni soddadan murakkabga qarab izchil o‘rganib, oldingi olingan bilimlarini takrorlangan holda yangi bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishadi. Bundan tashqari kitoblar hozirgi kundagi dolzarb mavzularga oid ma’lumotlar, matnlar bilan boyitilgan. Ekologiyaga, texnologiyaga, ilm-fanning boshqa jabhalariga oid qiziqarli hikoyalar bolalarni hozirgi kunda faol ijtimoiylashuviga, bugungi kun muammolarini o‘rganib ularga yechim topish uchun izlanishlariga turtki vazifasini o‘taydi. Zamonaviy bilimlar bilan birgalikda xalq og‘zaki ijodi namunalari: maqollar, topishmoqlar turli mazmundagi mashqlar yordamida berib o‘tilgan. Misol uchun 2-sinf ona tili darsligi birinchi qismi “Ulug‘ allomalar yurti” mavzusida 12-mashq berilgan.

12-mashq. Maqollarni o‘qing. Nuqtalar o‘rniga tushirib qoldirilgan undosh tovushlarni yozing.

1. Bilmaganin so‘ra... o‘rgangan – olim,
Orlani... so‘ramagan o‘ziga zolim.
2. Ilmsiz bosh qashir,
Hushoma...go‘y gap tashir.
3. Kito... ko‘rmagan kalla –
Giyoh unmagan dala.
4. Ustoz ko‘rmagan shogir...
Har maqomga yo‘rg‘alar.

Maqollarga qanday tushundingiz? Bu haqida so‘zlab bering.

Mashqdan ko‘rinib turibdiki, bolalar nafaqat tovushlarni balki maqollarni ham o‘rganib borishadi. Bundan tashqari ularning ma’nolarini izohlash orqali nutqiy kompetensiyalari oshadi.

Darsliklarning multimediali ilovalari- axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yordamida o‘quv faniga oid materiallarni davlat ta’lim standarti va o‘zlashtirishga, o‘quvchilarning mustaqil ta’lim olishiga ko‘maklashuvchi hamda video, ovoz, animatsiya, jadval, matn va lug‘atlarni o‘z ichiga olgan , bilimlarni nazoratdan o‘tkazish va mustahkamlashga yo‘naltirilgan, o‘quv fanining asosiy mazmunini boyitadigan qo‘shimcha

materialga ega bo'lgan yoki shu kabi manbalarga murojaatlarni o'z ichiga olgan interaktiv elektron axborot-ta'lim resursi.

Yangi avlod darsliklarida multimediali ilovalar ham berilgan. Kitobdagi maxsus quar kodni telefon yordamida skaynerlab, maxsus platformdagi oldindan tayyorlanib, joylashtirilgan video yoki audio havolaga o'tish mumkin. Telefon qurilmasini televizorga ulagan holda ekran orqali barcha o'quvchlar kuzatishi undagi ma'lumotlarni visual tarzda o'rganishi mumkin. Bu ayniqsa amaliy fanlar uchun juda samarali. Darsning o'zida bir marta ko'rishning o'zida o'quvchi barcha ma'lumotlarni esda saqlab qola olmaydi. Shuning uchun o'quvchilar bunday video materiallarni uyda ham ko'rishlari kerak. Biroq bunday video malumotlarni telefon orqali ko'rish uchun telefonning xotirasi katta bo'lishi kerak, hammada ham bunday telefon bo'lmasligi mumkin. Internet orqali esa topish ilojsiz, mavzu nomini yozish orqali chiqib kelmaydi. Shuning uchun darsliklarning oxiriga maxsus video darslar joylashtirilgan sayt nomi ko'rsatilib o'tilganda maqsadga muvofiq bo'lgan bo'lardi.

Bilimlar poydevori hosil qilinadigan davr bu – boshlang'ich sinf davri hisoblanadi. Binoning poydevori qanchalik mustahkam bo'lsa shu bino shuncha ishonchli bo'lganidek, boshlang'ich bilimlar qanchalik mustahkam bo'lsa bolalarning porloq kelajagi shunchalik ishonchli bo'ladi. Boshlang'ich bilimlar yordamida yangi bilimlarni olish, ko'nikma hosil qilish, va olgan bilimlarini hayot bilan bog'lay olish oson kechadi. Davlat ta'lim standartiga ko'ra o'quvchilar har bir sinfni bitirganda fanlar yuzasidan minimum egallashi kerak bo'lgan bilimlar, ko'nikma va malakalar berilgan.

Boshlang'ich sinf A1 hamda A1+ darajaga yetishi minimum egallashi kerak bo'lgan bilim darajasidir. A1 daraja umumiy o'rta ta'lim maktablarining 4-sinflari uchun, A1+ daraja esa chuqurlashtirilgan maktablarning 4-sinf o'quvchilari uchun standart darajasi hisoblanadi.

Ona tilini fanidan egallashi kerak bo'lgan kompetensiyalar ikki turga bo'linadi:

1.Nutqiy kompetensiya tinglab tushunish, so'zlash, o'qish, yozish ko'nikmalarini o'z ichiga oladi.

A1 darajada o'quvchilar darsliklarda berilgan topshiriq hamda soda matnlarni tinglab tushuna olishi kerak. Og'zaki nutqda so'z va gaplarni to'g'ri talaffuz qila olishi kerak. 65-70 so'zli diktant yoza olishi kerak. Berilgan ma'lumotlar yoki tasvir asosida 5-6 gapdan iborat hatboshi va husnixatga amal qilib, imlo va tinish belgilarni to'g'ri qo'llagan holda matn yarata olishi kerak. Ota-onasi, ustoz va yaqin do'stlariga xat hamda taklifnoma yoza olishi kerak.

A1+ darajada o'quvchilar sodda matnni o'qib tushuna olishi hamda boshqalarga ham tushuntira olishi kerak. Berilgan matnni tushungan holda ifodali o'qiy olishi, rasm yoki xabar asosida 7-8 gapdan iborat matn tuza olishi hamda 70-75 so'zdan iborat diktant yoza olishi kerak.

2.Lingvistik kompetensiya fonetika, grafika, imlo, orfoepiya,orfografiya leksika grammatika va uslubiyatga oid ko'nikmalarni o'z ichiga oladi.

A1 darajada o'quvchilar ona tilidagi nutq tovushlarini farqlay olishi, matn yozayotganda bo'g'in ko'chirish qoidalariga amal qila olishi, matnda uchragan yangi so'zlardan og'zaki va yozma nutqda ishlata olishi kerak. Yozma nutqda tinish belgilarni to'g'ri qo'llay olishi kerak.

A1+ darajada esa o'quvchilar so'zlarning tovush tarkibini orfoepik jihatdan to'g'ri shakllantira olishi kerak, gapning mazmuniga qarab uning turini aniqlay olishi kerak.

1-4 sinf lingvistik kompetensiyalar tasnifi

Lingvistik kompetensiyalar	Beriladigan bilim va ko'nikmalar
Fonetik	Tovush va harf tizimi; Unli tovushlar va undosh tovushlar, ularning farqlari; Jarangli va jarangsuz undosh tovushlar; Nutq azolari; Tutuq belgisi, uning qo'llanilishi; Bo'g'in va uning tuzilishi.
Leksik	So'zlarning ma'nosiga qarab farqlash; Shaxs va narsa nomini bildirgan so'zlar; Harakat-holatni bildirgan so'zlar; Narsalarni sanog'ini, tartibini bildirgan so'zlar; Shaxs va narsalarga ishora qiluvchi so'zlar; Ma'nodosh, zid ma'noli, ko'p ma'noli so'zlar
Morfemik	So'z tarkibi; Asos va qo'shimcha; Qo'shimchalar turlari: so'z yasovchi, shakl yasovchi va so'z o'zgartiruvchi Asos va qo'shimchalarda tovush o'zgarishi va imlosi
Grammatik	Gap; Gapning fikr bildirishi; Gapning maqsadga ko'ra turlari; Gapda tinish belgilarning ishlatilishi; Qavs, ikki nuqta, vergul, ko'p nuqta.
Orfografik	So'zlarni to'g'ri yozish; Bo'g'in ko'chirish; Hatboshi;
Orfoepik	So'zlarni to'g'ri talaffuz qilish; So'z oxirida kelgan qo'sh undoshlar talaffuzi.

	Uslubiyatga oid	Matn; Hikoya tuzish; Dialog va monolog nutq.
--	-----------------	--

Ushbu kompetensiyalar darslarning to'g'ri va samarali tashkil etilganda tezroq shakllanadi. Darsni qiziq va tartibli o'tishi uchun turli ta'limiy o'yinlar va didaktik vositalardan foydalanish kerak. Bu esa har bir o'qituvchining o'z kreativligi va izlanuvchanligiga bog'liq. Shakllangan har bir kompetensiya o'quvchining kelajakda mustaqil o'qib izlanishiga zamin hozirlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standarti va o'quv dasturi. Boshlang'ich ta'lim ona tili, o'qish, matematika tabiat(1-4- sinflar) Toshkent-2017
2. Ona tili 2-sinf I qism darsligi. Toshkent-2023, b-57.
3. Hikmatlar.uz/quote/78
4. LEX.UZ sayti